

Účasť verejnosti v procese EIA

Jedným z dôsledne sledovaných problémov súčasnosti, ktorý vyvolalo predovšetkým prudké zhoršovanie životného prostredia v globálnom rozmere, je prevencia negatívnych dôsledkov činností človeka. V tomto smere teoreticky i prakticky zaostávame za environmentálne uvedomelejšími krajinami Európy priemerne o 15-20 rokov, pretože u nás sa tieto otázky dostali do popredia záujmu širokej verejnosti až v sedemdesiatych rokoch, aby vyústili do celého radu právnych predpisov a stali sa súčasťou legislatívy.

Postavenie verejnosti ako subjektu v procese EIA

Jednou z principiálnych funkcií legislatívy je vytvárať bázu istoty pre občanov jasnými formuláciami ich práv a povinností. Bohatosťou ich rozsahu legislatíva súčasne ohraničuje mieru účasti verejnosti na riadení spoločnosti. Takýmto spôsobom určuje aj rozsah spoločenskej kontroly štátnej moci - do akej miery je vôbec možná a do akej miery je v rukách občanov, resp. vyjadruje stav, do akej miery je občan priamym nositeľom moci.

Je verejnosť na Slovensku na túto úlohu, ktorú princíp občianstva v demokratickej spoločnosti umožňuje, pripravená? Ako je pripravená svoje právomoci v procese riadenia reflektovať a uplatňovať?

Vzťah verejnosti k obci, k verejným priestranstvám sa dlhé roky deformoval byrokraciou inštitúcií a násilnou redukciami osobného a súkromného vlastníctva, až vyústil do ľahostajnosti, laxnosti, nezájmu a pasívneho pomeru k nim. Občan sa prestal vyjadrovať k veciam verejným, resp. veci verejné prestali byť v zornom poli jeho záujmu. „*Ostrovky pozitívnej deviácie*“ tvorili časť verejnosti (najmä hnutia ochrancov prírody), ktorá dokázala skoncentrovať svoje sily a dožadovať sa svojich práv voči direktívnej štátnej moci. Pri tvorbe legislatívy v tomto období sa však verejnosť nebrala do úvahy.

K zákonom, ktoré v našej republike už novým spôsobom riešia účasť občanov na riadení štátu, patrí zákon petičný, zákon o zhromažďovaní, zákon o obci, o združovaní a pod. Všetky tieto právne normy sa odvíjajú od Listiny základných ľudských práv a slobôd a od novej koncepcie Ústavy.

Kým teda základné zákony v uznávaní občianskeho princípu, rešpektovaného vyspelými demokraciami, prešli už svojou inováciou, väčšina environmentálnych zákonov je v tomto zmysle len veľmi málo prepracovaná alebo nedopracovaná. Všeobecne môžeme konštatovať, že aj inovované zákony iba vo veľmi malej miere pracujú s kognitívnym prínosom verejnosti. Kvalitatívnu zmenu prístupu v tomto smere predstavuje *návrh zákona NR SR o posudzovaní vplyvov na životné prostredie (EIA)*.

To významné a nové v tomto návrhu zákona je *postavenie verejnosti do úlohy subjektu, rovnocenného s ostatnými subjektmi procesu EIA a v tejto polohe rovnocenného partnera pre dialóg a prijímanie stanovísk*.

Ak by sme sa mali vyjadriť jazykom legislatívy - kto tvorí subjekt, ktorý označujeme pojmom verejnosť?

Verejnosť, s ktorou je záujem vstúpiť do partnerských rokovaní, nemôže figurovať ako nepredvídateľný, názorovo anonymný dav alebo akákoľvek právnická či fyzická osoba.

Môže to však byť každý občan alebo združenie občanov zainteresovaných na objekte posudzovania, ktorí majú vôľu prispieť k optimálnemu rozhodnutiu. V tomto význame vstupuje verejnosť do procesu EIA ako jeho bezprostredný účastník pod obvykle používaným pojmom „dotknutá verejnosť“.

Kým sa však z verejnosti sformuje „dotknutá verejnosť“ a z nej skutočný nositeľ prevládajúcich názorov občanov dotknutého územia, hoci aj za cenu inštitucionalizácie, napr. utváraním občianskych združení, záujmových spolkov, občianskych iniciatív a pod., uplynie istý čas a tu zohráva podstatnú úlohu práca s verejnosťou. Jej základným obsahom je naplňať elementárne právo verejnosti - právo na najobsažnejšie informácie o všetkých súvislostiach pripravovaného zámeru.

Ak poukazujeme na význam informácií pre zainteresovanie verejnosti v procese EIA, zdôrazňujeme, že verejnosť v tomto procese zaujíma dve východiskové polohy. Môže sa ho zúčastniť ako:

- prijímateľ informácií,
- nositeľ informácií.

Zdá sa, že práve v polohe *nositeľa informácií* je úloha verejnosti menej známa a veľmi často aj menej akceptovaná. V tejto polohe vstupuje do rokovaní predovšetkým ako znalec miestnych podmienok. Verejnosť s jej vlastným spôsobom zbierania informácií v styku s miestnou realitou je nositeľom „rozšíreného faktu“, čo treba chápať ako obohatenie poznacieho základu celého procesu EIA.

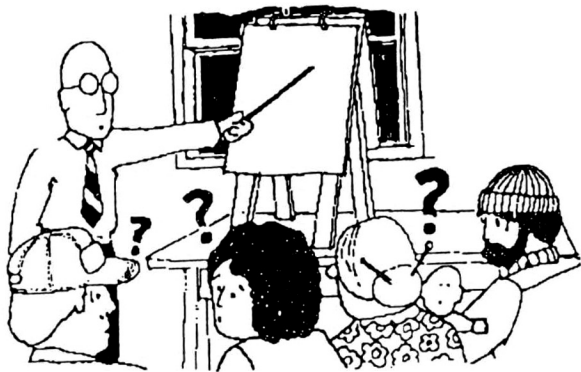
V *polohe prijímateľa a súčasne pripomienkovateľa informácií* podmieňuje účasť verejnosti suma poskytovaných údajov o všetkých súvislostiach zámeru, jeho rôznych variantoch a ich dôsledkoch. Verejnosť očakáva dostatok vyčerpávajúcich a objektívnych informácií, ktoré sa stávajú bázou pre dôveryhodnosť celého procesu.

Efektívna práca s verejnosťou môže mať mimoriadny význam pre úspešný priebeh procesu posudzovania vplyvov na životné prostredie. V jeho počiatočných štádiách umožňuje odhaliť a porozumieť názorom verejnosti a záujmových skupín v danej lokalite. Takto získané informácie garantujú širšiu škálu posudzovaných problémov, a tým väčšiu objektivnosť posudzovania. Slúžia aj ako signál pre minimalizáciu vplyvov, ktoré môžu mať veľký miestny význam.

Podľa návrhu zákona NR SR EIA má v počiatočnom štádiu verejnosť 6-týždňovú lehotu (od doručenia zámeru) na písomné podanie pripomienok buď prostredníctvom obce, alebo priamo Ministerstvu životného prostredia SR. V tejto fáze môže zohrať veľmi dôležitú úlohu obec s právomocami, ktoré jej dáva Zákon o obecnom zriadení (č. 369/1990 Zb., v znení neskorších predpisov NR SR 43/1993 Z. z.). Iniciatívne môže rozšíriť prácu s verejnosťou i nad možnosti, ktoré poskytuje návrh slovenského zákona EIA, pretože v tejto fáze zákon vyžaduje len písomné stanoviská od občanov a obce. V mnohých prípadoch, keď sú obyvatelia občiansky neaktívni (pre chorobu, starobu, vzdelanie, nezáujem), je takýto postup pre nich príliš formálny a neposkytuje im dostatok priestoru ani pre prítomnosť informácií o navrhovanej činnosti a ani pre dialóg pripomienkovania. Pre objektivnosť priebehu celého procesu EIA, získanie dôvery občanov a zvolenie vhodných techník pre prácu s verejnosťou je veľmi dôležité podchytiť všetky záujmy už v tomto počiatočnom štádiu.

V záverečnom štádiu procesu EIA má verejnosť prístup k pripomienkovaniu Správy o hodnotení. Návrh zákona EIA vyžaduje jej verejné prerokovanie v dotknutých obciach, tzv. public hearings. Zvoláva ho navrhovateľ v spolupráci s obcou a prizýva ostatné subjekty procesu EIA. Tu majú občania možnosť vyjadriť svoje názory ústne a podať ich aj písomne. Všetky ich pripomienky sú pre Ministerstvo životného prostredia SR záväzným podkladom na vydanie záverečného stanoviska.

**Dana Gindlová
Dagmar Petříková**

Práca s verejnosťou pri posudzovaní vplyvov VDŽ na životné prostredie

Efektívna účasť verejnosti má mimoriadny význam pre úspešný priebeh procesu posudzovania vplyvov určitej činnosti na životné prostredie. Verejnosť má právo byť informovaná o všetkých súvislostiach navrhovanej činnosti a vystupovať ako rovnocenný partner voči všetkým subjektom posudzovania.

Účasť verejnosti v procese posudzovania vplyvov vodného diela Žilina (VDŽ) nebola typickým príkladom. Viac než 20 rokov bola totiž verejnosť informovaná o pripravovanej stavbe. V zmysle vtedy platných predpisov komunikoval s občanmi záujmového územia VDŽ investor (Vodohospodárska výstavba, š. p. Bratislava), najmä o presťahovaní a vyvlastňovaní. Vývoj obcí zo sociálneho i sídelného hľadiska je teda výsledkom dlhodobého pôsobenia tohto faktora a najmä stavebný uzáver zapríčiňnil ich stagnáciu až úpadok.

Stály a systematický prieskum názorov občanov záujmového územia VDŽ prebiehal od apríla 1992, keď investor zriadil na pôde Poľnohospodárskej inžinierskej a poradenskej služby v Žiline Konzultačno-informačné stredisko práce s verejnosťou (KIS). V tom čase sa práve končili práce na východiskovej environmentálnej štúdií k zámeru VDŽ v súlade s požiadavkami pripravovaného návrhu zákona NR SR EIA. Cieľom práce KIS nebola reklama a propagácia VDŽ, ale snaha vyvolať u občanov trpezlivosť a úahu na potrebnosť a účelom výstavby VDŽ. Zriadenie strediska bolo významným prvkom pre prácu s verejnosťou v celom procese posudzovania.

KIS malo tieto úlohy:

- prieskum verejnej mienky k myšlienke výstavby VDŽ,
- zbieranie otázok, podnetov, ponúk na spoluprácu, ako aj sťažností občanov,
- mapovanie nárokov a potrieb obyvateľov, najmä zo strany dotknutých a postihnutých obcí,
- informovanie verejnosti o vývoji priprav VDŽ pri priamom styku v KIS, pri účasti na pohovoroch s občanmi a na schôdzkach orgánov štátnej správy a miestnej samosprávy,
- osвета o výskumných prácach v rámci posudzovania vplyvov VDŽ na životné prostredie,
- poskytovanie informácií zástupcom tlače, rozhlasu a televízie,
- audio-vizuálna, písomná, mapová a modelová dokumentácia VDŽ,
- odovzdávanie získaných podnetov navrhovateľovi (investorovi) zámeru,
- vydávanie a rozširovanie propagačného materiálu,